

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради PhD 10970
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії – Васи́лак Ольга Степанівна, 1993 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2016 році Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка за спеціальністю «Історія», аспірантка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, виконала акредитовану освітньо-наукову програму .

Разова спеціалізована вчена рада, утворена рішенням Вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, від 23 вересня 2025 року, наказ № 347, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради – Калаур Світлана Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Рецензентів

Горішна Надія Мирославівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Шульга Ірина Мирославівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Офіційних опонентів

Кравченко Оксана Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, декан факультету соціальної та психологічної допомоги Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини;

Косенко Юрій Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені Антона Семеновича Макаренка на засіданні «27» жовтня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка Ользі Василяк на підставі публічного захисту дисертації «Підготовка вчителів історії до навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивної освіти» за спеціальністю 011 Освітня, педагогічні науки.

Дисертацію виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль.

Науковий керівник – Слосанська Ганна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який містить нові науково обґрунтовані результати, отримані здобувачкою в процесі проведення досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Дисертація виконана державною мовою, відповідно до вимог МОН, освітньо-наукової програми закладу, специфіки галузі знань та спеціальності. Дотримано усіх вимог пункту 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 12 наукових публікацій за темою дисертації, з них 5 статей (1 у співавторстві) у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії «Б»; 7 публікацій у збірниках

матеріалів і тез конференцій.

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1.Василак О. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку як об'єкт дослідження. Іноваційна педагогіка. 2024. Т. 2, вип. 67 : Розділ 4. Соціальна педагогіка. С. 241–245. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/67/part2/50.pdf>

2.Василак О. Методи навчання дітей з інтелектуальними порушеннями на уроках історії (5-6 клас). Освіта. Іноватика. Практика. 2024. №6. Т.12. С.6-10. URL: <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/355>

3.Василак О. Інклюзивна компетентність вчителя: сучасний вимір. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2024. №5 (139). С.209-215. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/11/%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BA.pdf>

4.Василак О. Адаптація та модифікація навчального матеріалу для дітей з інтелектуальними порушеннями. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2024. №3. С.136-143. URL: <https://journals.bdpu.in.ua/index.php/ped/issue/view/55>.

5.Криницька І., Скочко М., Васи́лак О. Робота з дітьми з інвалідністю в системі соціального захисту. Humanitas. 2024. № 4. С. 106–114. URL:<https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.4.14>

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Калаур Світлана Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Без зауважень.

Кравченко Оксана Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, декан факультету соціальної та психологічної допомоги Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини із зауваженнями:

1. Програма інтегрує навчальну дисципліну «Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного навчання» та виконання практичних завдань під супервізією, що забезпечує формування необхідних компетентностей педагогів. Зважаючи на отримані результати, доцільним є розробка практико-орієнтованого наставництва та супервізії для педагогічних працівників та інших фахівців освітньої сфери щодо організації навчання учнів з особливими освітніми потребами. Це сприятиме підвищенню якості інклюзивної освіти та забезпечить ефективну реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій учнів.

2. Поряд із визначеними професійними та інклюзивними компетентностями вчителів історії доцільним є формування в них здатності до міжсекторальної співпраці закладів освіти з музейними та культурними установами. Використання доступного простору таких закладів дозволяє організовувати уроки історії для дітей з особливими освітніми потребами у більш інтерактивній та практично орієнтованій формі, що сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку в учнів ключових життєвих і соціальних компетентностей.

3. Водночас доцільним було б розглянути можливість застосування диференційованого підходу при впровадженні цих умов у спеціальних та інклюзивних класах, що дозволило б ще точніше враховувати специфіку освітнього середовища та індивідуальні потреби учнів.

4. Розуміючи важливість професійної підготовки майбутніх учителів історії, рекомендуємо продовжувати роботу над методичним забезпеченням цієї програми. Запропонувати цю програму як обов'язковий або вибіркового освітній компонент для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Це дозволить більш системно формувати інклюзивні компетентності майбутніх педагогів та підвищить ефективність їхньої професійної підготовки в умовах закладу вищої освіти.

Косенко Юрій Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені Антона Семеновича Макаренка, із зауваженнями:

1. У частині 1.1 (с. 33) потребує уточнення й більш ширшого висвітлення за ступенями їх прояву (легкого, помірного, тяжкого, глибокого) таке поняття, як «інтелектуальні труднощі (за автором) – це непостійні, короткотривалі, ситуативні, незначні порушення пам'яті, уваги та мислення; обмеження активного словника; зниження інтелектуальної активності під час хвороби, загострення деяких станів або після перенесеного стресу; зниження ефективності механічного запам'ятовування».

2. Було б доцільно у частині 2.2 зробити диференціацію навчальної дисципліни «Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного навчання» для здобувачів освіти ЗВО спеціальності «Середня освіта. Історія» та практикуючих вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, бо практичні завдання (с. 131) передбачають спостереження за системою організації інклюзивного навчання в ЗЗСО, спостереження за роботою команд супроводу та спостереження за роботою вчителів історії з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, що студенти не зможуть зробити, окрім, як під час педагогічної (виробничої) практики чи окремої практики в інклюзивних класах.

3. Дисертація, безумовно, лише б виграла, якби у дисертаційному дослідженні були наведені навчальні завдання і матеріали з історії та приклади їх адаптації та модифікації відповідно до потреб дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

4. На нашу думку, підсилило б дисертацію висвітлення моделей співпраці вчителя та асистента вчителя на уроці історії в інклюзивному класі, адже від якості їхньої співпраці залежить ефективність формування історичних знань і вмінь у школярів з інтелектуальними порушеннями.

Горішна Надія Мирославівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, із зауваженнями:

1. У дисертації подано визначення «готовності вчителя історії до навчання учні з інтелектуальними порушеннями» як інтегрального утворення, що поєднує предметно-методичну підготовку з інклюзивними знаннями й уміннями (с. 86). У роботі також аналізуються поняття «професійна компетентність», «інклюзивна компетентність» учителя та її структурні компоненти (с. 75-80). Водночас простежується певна методологічна неузгодженість: не пояснено, як саме співвідносяться ці категорії, чому визначені автором складові готовності (когнітивний, операційно-рефлексивний, мотиваційний) майже тотожні компонентам інклюзивної компетентності (когнітивний, операційний, мотиваційний, рефлексивний). Доцільно було б подати чітке розмежування й опис зв'язків між зазначеними категоріями та обґрунтувати підстави включення спільних елементів. Це забезпечило б більшу концептуальну цілісність дослідження і дозволило уникнути дублювання чи змішування понять у подальших дослідженнях.

2. На нашу думку, у тексті роботи, зокрема у параграфі 2.3. «Впровадження навчальної програми з підготовки учителів до навчання історії учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивного навчання та перевірка її ефективності», варто було б розкрити відповідність результатів навчання дисципліни з критеріями та показниками сформованості готовності вчителів до навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Це дозволило б продемонструвати, які саме модулі, теми, завдання забезпечують формування окремих складових готовності. Разом з тим, важлива складова цілісної програми підготовки вчителів — супервізія — не отримала належного розкриття. Доцільно було б визначити ролі та обов'язки супервізорів, періодичність і тривалість супервізійних сесій, їхній зміст та інструменти зворотного зв'язку. Для забезпечення можливості масштабування програми у підготовці педагогів варто доповнити її опис вимогами до ресурсного забезпечення (матеріально-технічного, кадрового,

методичного, організаційного).

3. Зміст робочої програми «Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного навчання» не повністю узгоджений із сучасними підходами до інклюзивної освіти. Зокрема медична класифікація інтелектуальних порушень за ступенем їх прояву не узгоджується з практикою визначення рівнів освітніх труднощів та рівнів підтримки, які застосовуються в Україні. Використання формулювання на кшталт «діти ... як об'єкт вивчення» суперечить сучасному розумінню дитини як активного суб'єкта навчання, а теза про «категорії дітей, які підлягають інклюзивному навчанню» не відповідає трактуванню інклюзії як права всіх дітей на отримання освіти за місцем проживання, незалежно від складності порушень.

4. У роботі для оцінки рівнів готовності використано анкети та опитувальники для студентів та вчителів. Доцільно було б подати показники внутрішньої узгодженості шкал цих інструментів, наприклад коефіцієнт а Кронбаха, а також результати перевірки валідності, що дозволило б підвищити наукову обґрунтованість і переконливість отриманих результатів.

Шульга Ірина Мирославівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, із зауваженнями:

1. У підрозділі 1.2. «Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в закладах освіти в умовах інклюзивного навчання» подано детальну характеристику нормативно-правової бази інклюзивної освіти – як міжнародної, так і національної. Це дало можливість дисертантці розкрити законодавче підґрунтя та механізми впровадження інклюзивної освіти і забезпечення права дітей з ООП на освіту. На наш погляд варто було б дещо уточнити назву підрозділу, щоб підкреслити нормативно-правовий аспект, що у свою чергу, відобразило б узгодженість структури роботи зі змістом викладеного матеріалу.

2. У дисертації використано напрацювання зарубіжних учених, що

відображено у списку джерел, однак узагальнений аналіз зарубіжного досвіду у роботі представлено дещо обмежено. Вважаємо, що ширше висвітлення міжнародного контексту досліджуваної проблеми, з огляду на те, що в багатьох країнах становлення інклюзивної освіти розпочалось раніше, ніж у нашій державі, і вже накопичено певний практичний досвід щодо роботи вчителів з дітьми з інтелектуальними порушеннями, зробило б дослідження більш повним.

3. Не викликає сумнівів цінність розробленої авторкою програми підготовки вчителів історії до роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями у закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, яка поєднує навчальну дисципліну «Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного навчання» та виконання практичних завдань під супервізією. Водночас вважаємо, що робота набула б більшої завершеності, якби програма була доповнена навчально-методичним комплексом, який можна використовувати як у процесі підготовки майбутніх вчителів, так і для підвищення кваліфікації педагогів, які вже працюють у системі інклюзивного навчання. У перспективі це могло б бути реалізовано у форматі окремого навчально методичного посібника.

4. Дисертанткою виокремлено та охарактеризовано педагогічні умови для ефективної реалізації авторської програми підготовки вчителів історії до роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями у закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням (с. 134–143). Водночас на с. 166 лише зазначено, що під час реалізації програми було враховано педагогічні умови, визначені у підрозділі 2.2. На наш думку, доцільно було б більш детально розкрити специфіку їх урахування саме у процесі реалізації програми.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» — членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Ользі ВАСИЛАК ступінь доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

Світлана КАЛАУР